

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları
Dergisi
The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 20 (Mart/March 2025), s. 1-26
Geliş Tarihi-Received: 03.03.2025
Kabul Tarihi-Accepted: 25.03.2025
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.15039262

Yahyâ b. Abdullâh'ın Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi*

Poetic Translation of Qasîdat Al-Burda By Yahyâ b. Abdullâh

Serkan TÜRKÖĞLÜ**
Hakan SÖNMEZ***

Öz

Hz. Peygamber'in hayatı, İslam coğrafyasının sosyal ve kültürel hayatında her zaman örnek teşkil etmiştir. Bu durum, onun etrafında şekillenen bir kültür coğrafyasının oluşmasına vesile olmuştur. Böylece, İslam toplumlarının edebiyat sahasında Hz. Peygamber'i konu alan türler ortaya çıkmıştır. Na't, siyer, mevlid, mu'cizât-ı Nebî, esmâ-i Nebî, evsâf-ı Nebî, şemâil, hilye, mi'râciye, regâibiye, gazavât-ı Nebî, hicretnâme, şefâatnâme, faziletnâme ve kırk hadis olarak adlandırılan bu türler içinde en çok rağbet göreni şüphesiz na't türüdür. Na't, bir edebî tür olarak Hz. Peygamber'i öven şiirlere verilen addır. Ancak zamanla Hz. Peygamber dışında farklı din büyükleri için de na'tlar kaleme alınmıştır. Bu çalışmanın konusu İmâm Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sine, Yahyâ b. Abdullâh tarafından yazılan manzum tercümedir. Çalışmada esas alınan eser *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* adlı *Kasîde-i Bürde* şerhidir. Şerhte yer alan manzum tercümeler, söz konusu çalışmanın çerçevesini oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle, Yahyâ b. Abdullâh'ın hayatı ile ilgili metinden elde edilen verilerden hareketle bilgi verilmiştir. Sonrasında manzum tercüme şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir. Çalışmanın sonraki bölümünde eserin nüshalarının tavsifi yapılmış olup çeviri yazılı metinle çalışma tamamlanmıştır. Çalışma sonunda şârihin manzum tercümesinin, şekilden çok kaynak metnin anlamını aktarmaya öncelik verdiği, tercümede belli oranda farklı mütercimlerden etkilendiği tespit edilmiş olup eserin müellifi olan Yahyâ b. Abdullâh'ın hayatına dair önemli ipuçları elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kasîde-i Bürde, İmâm Bûsîrî, şerh, manzum, tercüme, Yahyâ b. Abdullâh.

Abstract

The life of the Prophet has always been a model for the social and cultural life of Islamic geography. This has led to the formation of a cultural geography around him. Thus, in the field of literature of Islamic societies, genres dealing with the Prophet have emerged. Na't, siyar, mawlid, mu'jizât-ı Nabî, esmâ-i Nabî, evsâf-ı Nabî, shamâil, hilye, mi'râjiye, regâibiye, gazavât-ı Nabî, hicretnâme, şefâatnâme, faziletnâme and forty hadiths, the most popular of

* Bu makale, Tokat Gazisomanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Prof. Dr. Serkan Türkoğlu danışmanlığında hazırlanmakta olan "Yahyâ bin Abdullâh'ın Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr'ı (Şerh-i Kasîde-i Bürde) (İnceleme-Tenkitli Metin)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: turkoglu5858@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6203-6717

*** Öğr. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Rektörlük, e-posta: hakan.sonmez@gop.edu.tr, ORCID: 0009-0008-1248-2605.

these genres is undoubtedly na't. Na't as a literary genre is the name given to poems praising the Prophet. Over time, however, na't was also written for various religious figures other than the Prophet. The subject of this study is the poetic translation of Imâm Bûsîrî's *Qasîdat Al-Burda* by Yahyâ b. Abdullâh. The work on which the study is based is the commentary by *Qasîdat Al-Burda* called *Tarjumat al-Esrâr fî Medhi Sayyid al-Ebrâr*. The translations of the verses in the commentary form the framework of this study. First, information about the life of Yahyâ b. Abdullâh is given based on the data obtained from the text. Then the translation of the verse is analysed in terms of form and content. In the next part of the study, the copies of the work are recommended and the study is completed with the translated text. At the end of the study, it is noted that the commentator's translation of the verses gives priority to conveying the meaning of the source text rather than the form, that it is influenced to some extent by different translators, and that important clues have been gained about the life of Yahyâ b. Abdullâh, the author of the work.

Keywords: Qasîdat al-Burda, Imam al-Bûsîrî, commentary, poetic, translation, Yahyâ b. Abdullâh.

Giriş

Hiz. Peygamber'e duyulan derin sevgi ve muhabbetin etkisi, İslam toplumlarında hayatın hemen her alanında hissedilmektedir. Onun yaşam tarzı, sözleri, davranışları bu coğrafyalarda yaşayan insanların sosyal ve kültürel hayatını da şekillendirmektedir. Bu bağlamda İslam edebiyatında Hiz. Peygamber'i konu edinen başta na't olmak üzere siyer, mevlid, mu'cizât-ı Nebî, esmâ-i Nebî, evsâf-ı Nebî, şemâil, hilye, mi'râciye, regâibiye, gazavât-ı Nebî, hicretnâme, şefâatnâme, fazîletnâme ve kırk hadis gibi türler ortaya çıkmıştır. Bunlar içinde en çok rağbet göreni hiç şüphesiz na'ttır. Na'tlar, edebî yönüyle olduğu kadar dinî ve tasavvufî yönüyle de önemli bir türdür. Bu tür şiirlerde şairler, Hiz. Peygamber'i övgüyle yâd etmiş, onu örnek bir şahsiyet olarak tanıtmış ve peygamber sevgisini en coşkun hislerle şiirlerine yansıtmışlardır. Sezai Karakoç'un (1966, s. 6) ifadesiyle na't, *insanın kendini Peygamber'de araması, gerçeği Onun çevresinde dolaşarak bulmaya çalışmasıdır; dahası peygamberin şiirle yapılmak istenen portresidir*.

Na't türü, tarihi süreçte İslam'ın farklı kültür coğrafyalarında gelişim göstererek Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında özgün bir biçimde günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Esasında na't terimi Fars ve Türk edebiyat sahasında görülmektedir. Bu tür için Araplar daha çok *medhiye* terimini kullanmışlardır (Çiçekler, 2006, s. 435). Hiz. Peygamber'i övmek amacıyla yazılan bu şiirler genellikle kaside nazım biçimiyle yazılmıştır. Bazen şairler, kasidenin türü na't olmasa da nesib veya teşbib bölümlerinde Hiz. Peygamber'i övmüş ve ona olan sevgisini şiire yansıtmışlardır. Edebî çevrede bu tür şiirlere de na't adı verilmiştir (Canım, 2014, s. 171). Bu edebî türün temel amacı Hiz. Peygamber'i övmek olsa da zamanla *dört büyük halife, aşere-i mübeşşere, Hiz. Hasan ve Hiz. Hüseyin ve bazı din büyükleri için de na'tlar kaleme alınmıştır* (Ak, 2019, s. 42-43). Bu bağlamda Hiz. Peygamber'i övmek amacıyla yazılan na'tlara *na't-ı şerif, na't-ı Nebevî, Na't-ı Peygamberî, na't-ı Resûl* gibi isimler verilirken; dört halife için kaleme alınmış na'tlara *na't-ı Çâr-Yâr*, sadece Hiz. Ali için yazılmış olanlara ise *na't-ı Ali* denmiştir (Yeniterzi, 1993, s. 1).

Hiz. Peygamber'in doğduğu coğrafyada şiir, İslamiyet'ten önce de önemli bir yere sahipti. Öyle ki Araplar, henüz yazıyı kullanmaya başlamadan önce de kitabî bilgi ve kaidelere dayanmadan, beşerî duyguları ifade eden zengin bir şiir diline sahiplerdi (Çetin, 2021, s. 1). Na't türünün ilk örnekleri de bu coğrafyanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Hiz. Peygamber'in doğumundan yaklaşık yedi asır önce yaşamış Es'ad Ebû Kerîb el-Himyerrî'nin (ö. ?) şiiri, bu türün ilk örneği olarak kabul edilir (Yeniterzi, 1993, s. 4). Hiz. Peygamber'i metheden şiirlerin çoğu onun vefatından sonra kaleme alınmışsa da na't türünün önemli ürünlerine henüz Hiz. Peygamber hayatta iken rastlanmaktadır. Dönemin

önde gelen şairlerinde el-A'sâ'nın (ö. 629?) kaleme aldığı na't, bu türün Hz. Peygamber hayatayken yazılmış ilk örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir (Yeniterzi, 1993, s. 4-5). Daha sonra Hassân b. Sâbit (ö. 680?), Ka'b b. Mâlik (ö. 670), Abdullah b. Revâha (ö. 629) ve Âmir b. el-Ekva (ö. 628) gibi şairler, Hz. Peygamber'e duydukları derin muhabbeti şiirlerine yansıtarak onun şefaatine mazhar olmayı amaçlamışlardır. Sonraki dönemlerde de şairler, İslam coğrafyasındaki ilk şairlerin izlediği yolu takip etmiş ve Hz. Peygamber'i öven sayısız eser ortaya koymuşlardır. Kenan Mermer (2020, s. 187), ortaya konan bu sayısız şiir külliyatı içerisinde, üç esere dikkat çeker ve na't tarihinin bu üç eser üzerinden takip edilebileceğini belirtir. Bunlardan biri Ka'b b. Zühre'nin (ö. 645?) *Ba'net Suâd* adlı *Kasîde-i Bürde'si*, biri İmâm Bûsîrî'nin (ö. 1296) *Kasîde-i Bürde'si*, diğeri ise Ahmed Şevkî'nin *Nehcû'l-Bürde'si*dir. Bunlardan Ka'b b. Zühre ve İmâm Bûsîrî'nin na'tları kendilerinden sonra gelen birçok edibi derinden etkilemiştir.

Hz. Peygamber adına yazılmış *Bürde*'lerden ilki olan Ka'b b. Zühre'nin şiiri, doğrudan Peygamber'in huzurunda okunması ve onun beğenisini kazanması bakımından oldukça önemlidir. Manzumenin edebiyat tarihinde bıraktığı etki kadar yazılış hikâyesi de dikkat çekicidir. Kenan Demirayak, bu hikâyeyi şu şekilde aktarır:

Câhiliye döneminin tanınmış şairlerinden Zühre b. Ebû Sülmâ'nın ölmeden önce oğulları Kâ'b ile Büceyr'e, gördüğü bir rüya üzerine gelmesinin yakın olduğunu anladığı Hz. Peygamber'e tâbi olmalarını tavsiye ettiği, iki kardeşin Medine'ye doğru yola çıktığı, Kâ'b'ın Medine yakınında kaldığı, Büceyr'in Medine'ye giderek Resûl-i Ekrem ile görüşüp müslüman olduğu, bunu öğrenen Kâ'b'ın, kardeşini ve Resûlullah'ı hicveden bir şiir nazmetmesi üzerine Hz. Peygamber'in Kâ'b'ın kanının helâl olduğunu söylediği rivayet edilir. Büceyr kardeşine mektup göndererek bazı şairler hakkında ölüm kararı verildiğini, ancak Resûl-i Ekrem'in pişman olup huzura gelenleri affettiğini bildirir ve Hz. Peygamber'e gelip af dilemesini tavsiye eder. Medine'ye gidip sabah namazında Mescid-i Nebvî'ye giren Kâ'b, Resûlullah'ın huzuruna yüzü örtülü olarak çıkar ve kendisine Kâ'b'ın tövbe edip İslam'ı kabul etmek amacıyla geldiğini, af talebinin kabul edilip edilmeyeceğini sorar. Resûl-i Ekrem talebinin kabul edileceğini belirtince yüzündeki örtüyü açar ve kendisinin Kâ'b olduğunu söyler. Kâ'b ünlü kasidesini bu sırada okumuş, kasideyi çok beğenen Hz. Peygamber, 'Bürde' adı verilen ve günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde muhafaza edilen hırkasını onun omuzlarına koymuş, bundan dolayı kasideye '*Kasîdetü'l-bürde*' veya başlangıç ifadesine göre '*Bânet Süâd*' adı verilmiştir (Demirayak, 2001, s. 566).

Câhiliye devrinin klasik kaside tarzı ile yazılmış olan manzume, edebiyat tarihinde *Kasîdetü'l-Bürde* diye meşhur olsa da başlangıç ifadesinden dolayı *Ba'net Suâd* olarak da bilinir. Toplamda 53 beyitten oluşan kasidenin, nesib bölümü olan 1-14 beyitleri arasında Suâd'ın ayrılığından söz edilir. Tasvir bölümü olan 15-15. beyitler klasik kaside geleneğine uygun olarak memduha ulaşmak için binilen deve tasvir edilir. Medih bölümü olan 43-53. bölümler ise özür beyanı ile Hz. Peygamber'le muhacirlerin medhini içerir (Demirayak, 2001, s. 566-567). Aruzun basit bahrinde *müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilün* vezniyle yazılan şiirin beyit sayısı, bazı rivâyetlerde 55-60 arası değişmektedir.

Ka'b b. Zühre'den yaklaşık 600 yıl sonra yazılmış olan ikinci *Kasîde-i Bürde*, Mısırlı şair İmâm Bûsîrî'ye aittir. İmâm Bûsîrî, 608/1212 yılında, Benhesâ şehrine bağlı Behşim'de dünyaya gelmiştir. Tam adı Muhammed b. Sa'îd b. Hammâd b. Muhsin b. Abdillâh b. Hayyânî b. Sanhac b. Mellâl es-Sanhâcî el-Bûsîrî, lakabı ise Şerefüddîn olan

şair, aslen Berberî olup Habnunoğulları olarak bilinen bir aileden gelmektedir (Sezer, 1980, s. 24-26; Kaya, 1992, s. 468).

İslam dünyasında seçkin bir şair olarak bilinen İmâm Bûsîrî, şair kimliği ve şiir söylemedeki ustalığı sayesinde çağının ötesinde bir üne ve saygınlığa ulaşmıştır. Sadece yaşadığı dönemlerde değil, kendisinden yüzyıllar sonra da saygı duyulan bir şahsiyet hâline gelmiştir. Onun bu denli ilgi görmesindeki en büyük etken hiç şüphesiz Hz. Peygamber'e yazmış olduğu na'tlardan kaynaklanmaktadır. İmâm Bûsîrî'nin *Dîvân*'ında¹ bulunan 60 kasideden 14'ü na'ttır (Sezer, 1980, s. 133). Bu na'tlar içinde de çalışmaya konu olan *Kasîde-i Bürde* adlı manzume, şairin en meşhur şiiridir. Gerek söyleyiş güzelliği gerek edebî yönü bakımından oldukça güçlü olan bu kaside, Peygamber sevgisini derin bir hissiyatla yansıtmaktadır. Bünyamin Ayçiçeği (2024, s. 19); Bûsîrî'nin, Hz. Peygamber hakkında böylesine derin, samimi ve bütün İslam coğrafyasını etkileyecek mahiyette şiirler kaleme almasını şairin yaşadığı sıkıntılardan kurtulmak² için şiiri bir teselli aracı olarak görmesine ve Hz. Peygamber medihlerine sığınmasına bağlamaktadır. Böylece İmâm Bûsîrî, sadece güçlü bir belagat ustası değil; samimi bir Peygamber aşığı olarak da hafızalarda yer edinmiştir. Sezai Karakoç (1966, s. 15), İmâm Bûsîrî'nin şiirindeki gerçeklik ve samimiliğe vurgu yaparak onu şu şekilde tarif etmektedir: "Şiir, baştan sonra, Peygamber'i, ona bakışı, Kur'an'ı, İslam'ı, tam gerçeklik, samimilik, tabiiyet, düşünce ve şiir üslûbuyla, en keskin çizgiler ve bir sevgi ve bir saygı loşluğunda, hep en önemli hedeflerden en önemli hedefe yönelerek getiriyor bize." Bünyamin Ayçiçeği (2024, s. 21) ise şair ve şiiri için "en güçlü şairin en güçlü şiiri" ifadesini kullanarak Bûsîrî'nin üslup ve söyleyişteki ustalığına vurgu yapmaktadır.

Kasîde-i Bürde, daha önce de zikredildiği üzere İmâm Bûsîrî'nin en meşhur şiiridir. Klasik Arap kaside formunda yazılmış olan manzume, Hz. Peygamber'in yüceliğini samimiyet ve ustalık ile anlatan bir şaheserdir. Şiir, edebiyat tarihinde *Kasîde-i Bürde* ismiyle meşhur olsa da asıl adı *el-Kevâkibü'd-dürriye fî medhi hayri'l-beriiyye*'dir. Ancak kaside, bunların dışında *Kasîde-i Mimiyye*, *Bür'e*, *Bürdiyye*, *Büreyde*, *Kasîde-i Şedâid*, *Bürü's-Sekam* (*Ber'ü's-sekam*) ve *Kasîde-i Zîselem* gibi farklı adlandırmalar da almıştır (Sezer, 1980, s. 189; Şahin, 1997, s. 47). Aruzun basit bahrinde *müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilün* vezniyle yazılmış olan kaside esasında 160 beyitten oluşmaktadır. Ancak daha sonra çeşitli şairler tarafından şiirin sonuna eklemeler yapılmış ve kasidenin beyit sayısı 180'e kadar ulaşmıştır. Bu durumun sebebi olarak şairlerin, kasidenin dua bölümünde şefaet halkasına eklenmek ve şifa bulmayı amaçladıkları gösterilebilir (Ayçiçeği, 2024, s. 21). Toplamda on bölümden oluşan kaside, klasik Arap kasidesi geleneğine uygun olarak 1-12. beyitler arasında nesib bölümü ile başlar. Bu bölümden sonra sırasıyla nefisten şikâyet (13-28. beyitler), Hz. Peygamber'e övgü (29-58. beyitler), Hz. Peygamber'in doğumu (59-71. beyitler), Hz. Peygamber'in mucizeleri (72-87. beyitler), Kur'an-ı Kerim'in faziletleri (88-104. beyitler), Mi'râc olayı (105-117. beyitler), Hz. Peygamber'in cihâd (118-139. beyitler), ümit bölümüyle (140-151. beyitler) devam eder ve nihayetinde dua bölümü (152-160. beyitler) ile son bulur.

Yukarıda bahsi geçen Ka'b b. Züheyr'in *Kasîde-i Bürde*'yi yazma hikâyesi gibi İmâm Bûsîrî'nin de ilginç bir yazma hikâyesi bulunmaktadır. Edebiyat sahasında ve halk

¹ İmâm Bûsîrî'nin *Dîvân*'ı, Muhammed Seyyid Kîlânî tarafından neşredilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk.: Bûsîrî, *Dîvânü'l-Bûsîrî* (nşr. Muhammed Seyyid Kîlânî), Kahire, 1995.

² Kısa boylu ve zayıf bir bünyeye sahip olan İmâm Bûsîrî, hem ailevi hem de mesleki olarak oldukça sıkıntılı bir hayat sürdürmüştür. Şairin hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: (Sezer, 1980, s. 24-93).

arasında şiirin bu denli meşhur olmasındaki sebeplerden biri de bu hikâyedir. Şairin başından geçtiği rivâyet edilen olay şu şekilde nakledilmektedir:

“İmâm Bûsîrî, felç geçirdiğinde bir akşam kendisine şifa vermesi için Allah’a dua eden şair rüyasında Hz. Peygamber’i görür. Resûl-i Ekrem ondan kendisi için yazdığı kasideyi okumasını ister. Bûsîrî, ‘Yâ Resûlullah! Ben senin için birçok kaside yazdım, hangisini istersin?’ deyince Hz. Peygamber kasidenin ilk beytini söyler. Bunun üzerine şair kasidesini okumaya başlar, Resûlullah da onu sonuna kadar dinler. Bitince de hırkasını (bürde) çıkarıp şairin üstüne örter ve eliyle vücudunun felçli kısmını sıvazlar. Bûsîrî uykudan uyanınca vücudunda felçten eser kalmadığını farkeder. Bu rüya hadisesinin halk arasında yayılmasından sonra kaside *Kasîdetü’l-bürde* olarak üne kavuşmuştur (Kaya, 2001, s. 568).”

Bûsîrî’nin hiçbir kasidesinde söz konusu felç hastalığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu rivâyetin kaynağı Bûsîrî’den sonraki dönemlerde yaşamış biyografi yazarı İbn Şâkir el-Kütübî’dir (ö. 1363). Kütübî’den sonra gelen müellifler bu bilgiyi kabul etmişlerdir (Kaya, 2001, s. 568). Şair hakkında bilgi veren hemen her biyografik eserde, bahsi geçen hadise ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Söz gelimi edebiyat tarihi açısından hatırı sayılır bir kaynak olan Kâtib Çelebi’nin (ö. 1657) *Keşfü’z-Zünûn* adlı eserinin üçüncü cildinde İmâm Bûsîrî’nin *Kasîde-i Bürde*’yi yazma sürecinden bahsetmiştir (Kâtib Çelebi, 2007, s. 1067-1068). Bununla birlikte *Kasîde-i Bürde*’ye yapılan şerhlerin mukaddimelerinde de şairden bahsedilen bölümde yukarıdaki olay zikredilmiştir. İbrâhim b. Süleymân el-Ankaravî’nin (ö. 1508’den sonra) *Kasîde-i Bürde Şerhi* ile Le’âlî’nin (ö. 1563) kaleme aldığı Türkçe *Kasîde-i Bürde* şerhi buna örnek olarak gösterilebilir.

Gerek İmâm Bûsîrî’nin şairliğindeki ustalık gerekse manzumenin yazılış hikâyesi, *Kasîde-i Bürde*’nin İslam coğrafyasında hemen her kesim tarafından büyük ilgi görmesini sağlamıştır. Böylece toplumun her kesimi tarafından kabul görmüş, geniş bir *Kasîde-i Bürde* kültürü ortaya çıkmıştır. Bu kültürün çerçevesini edebiyat başta olmak üzere musiki ve hat gibi sanatlar, *Kasîde-i Bürde*’nin icazetle okunması, okuma adabı ve hassaları oluşturmuştur. Bununla birlikte kütüphanelerde, sayısız mecmua içerisinde *Kasîde-i Bürde* bulunmakta, hatta sadece *Kasîde-i Bürde*’ye yazılmış şerh, tercüme ve tahmisleri içeren müstakil *Bürde* mecmuaları da yer almaktadır (Şahin, 1997, s. 54-70).

1. Kasîde-i Bürde’nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri

Türk edebiyatında İmâm Bûsîrî’nin *Kasîde-i Bürde*’sine çok sayıda şerh ve tercüme yazılmıştır. Esasında ilk oluşu, Hz. Peygamber’in huzurunda okunması ve onun takdirini kazanması bakımından Ka’b b. Züheyr’in *Kasîde-i Bürde*’si önemli bir yere sahiptir. Ancak söyleyişindeki duygusallık, şâirin ilginç hayat hikâyesi ve Türk edebî zevkine yakınlığı bakımından İmâm Bûsîrî’nin *Kasîde-i Bürde*’si Türk toplumunda daha çok rağbet görmüştür (Ayçiçeği, 2020, s. 15).

Anadolu sahasında ilk örnekleri 16. yüzyılda görülen Türkçe *Kasîde-i Bürde* şerhleri, zamanla çoğalmış ve ilerleyen yüzyıllarda güçlü şerh örnekleri ortaya konmuştur. Kronolojik olarak bakıldığında Anadolu sahasında ilk şerh çalışması 16. yüzyılın başlarında vefat eden İbrâhim b. Süleymân el-Hanefî el-Ankaravî’ye aittir. Kütüphanelerde en çok nüshası bulunan şerh ise yine aynı yüzyılda Le’âlî tarafından yazılmış Türkçe *Kasîde-i Bürde* şerhidir. Le’âlî’nin şerhi, kendisinden sonra yazılan birçok şerhe örnek olması bakımından ayrıca önemlidir. Kaside üzerine yazılmış en hacimli şerh ise 18. yüzyıl şâirlerinden Mehmed Mekkî Efendi’nin (ö. 1797) *Teveşşül* adlı eseridir.

Kütüphanelerimizde sayısı bir hayli fazla olan bu şerhleri, Ebubekir Sıddık Şahin (1997), Sadık Yazar (2011) ve Bünyamin Ayçiçeği'nin (2024) yapmış oldukları çalışmalardan hareketle şu şekilde sıralamak mümkündür: Kemaleddin Hüseyin b. el-Hasan el-Hârezmî el Kübrevî (ö. 1432-33-35-36-37-42-43?), *Keşfü'l-Hüdâ*; İbrâhim b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsel el-Hanefî el-Ankarâvî (ö. 1508'den sonra), *Kasîde-i Bürde Şerhi*; Le'âlî Ahmed b. Mustafâ Saruhânî (ö. 1563), *Kasîde-i Bürde Şerhi*; Şeyh Sa'dullâh/Sa'deddîn el-Halvetî/el-Hulvânî Müridi (ö. 1477), *Kasîde-i Bürde Şerhi*; Mehmed Ma'rûf b. Mehmed Şerîf et-Trabzonî (ö.1593), *Şerh-i Kasîde-i Bürde*; Rızâyî Seyyid Hasan b. Abdurrahmân Aksarayî (ö.1599), *Miftâhu's-Sa'âde*; Yahyâ b. Abdullây (ö. 1604'ten sonra), *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr*; Şeyhülislam Bâlîzâde Mustafâ b. Bâlî b. Süleyman Rûmî (ö. 1662), *Kasîde-i Bürde Şerhi*; Mustafa b. Ahmed el-Bosnevî (ö. 1702), *Zübdetü's-Şurûhu't-Türkiye*; Balcızâde Ahmed b. el-Hâc Hasan İstanbulî (ö.?), *Bürde Şerhi*; Şeyh Abdullah b. Şeyh Ahmed (ö. 1738'den sonra) (İpsalalı Vâ'iz Sağır-zâde), *İrşâdiyye Şerh-i Kasîdetü'l-Bürde*; Şeyh Abdullah b. Şeyh Ahmed (ö. 1738'den sonra) (İpsalalı Vâ'iz Sağır-zâde), *Cübbe Şerh-i Kasîde-i Bürde*; Seyyid Ahmed b. Mustafa eş-Şehîr Belâmî/eş-Şehrî el-Belâyî (18. yüzyıl?), *Kasîde-i Bürde Şerhi*; Nazîfî İsmail Akhisarî (ö. 1790) *İklidü's-Sa'âde*; Mehmed Mekkî Efendi (ö. 1797), *Teveessül*; Muhammed b. Feyzullah (ö. 1806-07'den sonra), *Kasîde-i Bürde Şerhi*; İskilipli Abdülkâdir b. İsmail (ö. 1852'den sonra), *Kasîde-i Bürde Şerhi*; İsmail b. Osman b. Bekir b. Yusuf Osmanpazarî-İsmail Niyâzî (ö.1858?), *el-'Umde 'ale'l-Bürde*; Kayacığî (Kayacıklı) Süleyman Efendi (ö. 1881'den sonra), *Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi*; Selanik Mahkeme-i İstinâf Başkâtibi Osman Tefvik (ö. 1882'den sonra), *Harpûtî Tercüme-i Mücmel*; Hâfız Muhammed Ziyâüddin Türkzâde'nin (ö. 1887'den sonra) *Gurretü'l-Münîre Şerh-i Keveki'l-Muzî'e Yâhûd Kasîde-i Bürde Şerhi*; Nuh Nasûh b. İsmail el-Çerkesî el-Hanefî (ö. 1890'dan sonra), *Nebzü's-Şurûh fî Tatyîbi'r-Rûh*; Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1892), *ed-Dürretü'l-Mudî'e fî Tercemeti Kasîdeti'l-Bürde*; Kastamonulu Hocasâde el-Hâc Mehmed b. Ali es-Senâî (ö. 1895'ten sonra), *Kaydlı Kasîde-i Bürde*; Necîb Efendi (ö. 1897'den sonra), *Muhtasar Teveessül*; Muhammed Fevzî b. Ahmed et-Tavasî (ö. 1900), *Miftâhu'n-Necât fî Teslîsi'l-Lugât ve Tahmîsü'l-Kasîdeati'l-Bürdeti li-Medhi Seyyidi's-Sâdât (Miftâhu'n-Necât)*; Âbidin Paşa (ö. 1906), *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*; Rusçuklu Mehmed Hayri Bey (ö. 1909), *Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi Hediyye*; Hasan Fehmi Efendi (ö. 1923'ten sonra), *Mecmau'l-Fezâ'il*; Maliye Sicil Müdürü Hacı Muhammed Sa'îd (ö. ?), *Kasîde-i Bürde Şerhi*.

Kütüphanelerde *Kasîde-i Bürde*'nin şerhleri kadar manzum tercümeleri de önemli bir yer tutmaktadır. 15. yüzyılda Abdurrahim Karahisarî (ö. 1495-96?)'nin yaptığı manzum tercüme ile başlayan silsile yakın tarihe kadar devam etmiştir. Ebubekir Sıddık Şahin (1997), Fatih Yıldız (2020) ve Hamza Koç'un (2024) çalışmalarından hareketle *Kasîde-i Bürde*'ye manzum tercümeler yapan şairleri/mütercimleri kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür: Abdurrahim Karahisarî (ö. 1495-96?), Ahmed-i Rıdvan (ö. 1528-1538?), Kemâl Paşa-zâde (İbn-i Kemâl) (ö. 1534), Le'âlî (ö. 1563), Nihâdî (ö. 1587), Şemseddin Sivasî (ö. 1597), Kemâlâtî Mehmed (ö. ?), Paşasaraylı Fazlî Efendi (ö. 1626-27'den sonra), Esâsî (ö. 1631'den sonra), Cihâdî [IV. Murad devri şairlerinden (1623-1640)], Amasyalı Seyyid Hüseyin Efendi (Hüseynî) (ö. 1640-41'den sonra), Divitçi-zâde Mehmed Tâlib Üsküdarî (ö. 1685-86), Abdülhey Celvetî (ö. 1705), Nahîfî Süleyman Efendi (ö. 1738), Hulvî Abdullah Efendi (ö. 1746-47), Zâtî (?), Ahmed Arif (ö. 1772-73'ten sonra), Salâhî-i Uşşâkî (ö. 1782), Koçhisarî-zâde Süleyman Tâlib (ö. 1793-94), İsmail Müfid Edendi (ö. 1803), Sûzî Ahmed Efendi (ö. 1830), İvranyalı Abdurrahîm Kâdirî (ö. 1865), Re'isü'l-İhtisâb Şerîf Mu'tasım el-Buhârî (ç. 1876-77'den sonra), Halepli Kudsi-zâde Kadri (ö. 1891), Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1892), Kenan Rifâî (ö. 1950), Sayrafî (ö. ?), Safâyî

Mustafa b. Ali (ö. ?), Tûrâbî (ö. ?), Na'imî (ö. ?), Ali b. İsmail Babadağî (ö. ?), Hafız Mehmed Hayri Efendi (ö. 1924'ten sonra).

Yukarıda kronolojik olarak sıralanan tercüme ve şerhler dışında mütercimi/şârihi belirsiz birçok eser bulunmaktadır. Ayrıca yazma eser kütüphanelerinde henüz ortaya çıkarılmamış veya neşredilmemiş birçok şerh ve tercüme de mevcuttur. Bu bağlamda bu çalışmaya konu olan Yahyâ b. Abdullâh'ın manzum *Kasîde-i Bürde* tercümesi ilgili literatüre katkı sağlayacaktır. Çalışmada önce Yahyâ b. Abdullâh hakkında elde bulunan bilgiler sunulacak, daha sonra söz konusu manzum tercüme şekil ve muhteva açısından incelenecektir. Çalışmanın sonunda yazma nüshalardan hareketle tercümenin çeviri yazılı metnine yer verilecektir.

2. Yahyâ b. Abdullâh ve Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi

2.1. Yahyâ b. Abdullâh

Yahyâ b. Abdullâh hakkında kaynaklarda kesin bilgilere ulaşılamamakla birlikte, ortaya koyduğu eserlerden hareketle 16. yüzyılın ortalarında doğduğu ve 17. yüzyılın başlarında vefat ettiği tahmin edilmektedir. Yahyâ b. Abdullâh'ın şimdiye kadar tespit edilebilen *Şerh-i Kasîde-i Münferice*³ ve *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr*⁴ adlı eserleri, onun edebî ve ilmî kişiliğini anlamada en önemli referans noktalarıdır. Bu bağlamda onun I. Ahmed (1603-1617) devrinde yaşadığı ve Mısır'da defterdarlık yaptığı, yukarıda zikredilen eserleri yazdığı, bu eserleri yazdığında da ömrünün sonuna yaklaştığı (Sönmez, 2024, s. 178-179) dışında hayatı ile ilgili kesin bir bilgi henüz mevcut değildir. Bununla birlikte taranan kaynaklarda Yahyâ b. Abdullâh olma olasılığı yüksek kişilere de rastlanmıştır.

Yapılan arşiv taramalarında Yahyâ b. Abdullâh'ın eserlerini kaleme aldığı döneme yakın tarihlerde Mısır'da defterdarlık görevine atanmış Yahyâ Efendi adında birine rastlanmıştır. Bu kişinin şârih Yahyâ b. Abdullâh olma olasılığı yüksektir. Bu belgedeki bilgiye göre defterdar Yahyâ Efendi, Mısır beylerinden olup Trablusgarp seferine katılmış, sefer sonrasında Sakız Adası'nda kışlamıştır. Burada bulunduğu sırada Mısır defterdarı olarak tayin olunmuştur (Bab-ı Asafî, Mühimme Defteri, BOA. 67/194).

Ömer Rızâ Kakhâlê'nin *Mu'cemü'l-Müellifin Terâcîmu Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye* adlı biyografik eserinde Yahyâ b. Abdullâh ile aynı dönemde Mısır'da yaşamış Yahyâ b. Abdullâh adında bir müellif zikredilmiştir. Burada kaydedilen bilgiye göre fazilet sahibi saygın bir şahsiyet olan ve İmâmü'l-Kâmilîyye olarak tanınan Yahyâ b. Abdullâh, 1606 yılında vefat etmiştir. Müellifin çeşitli eserler üzerine yazdığı şerhler bulunmaktadır. Bu şerhlerden biri İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî'nin (ö. 1085) *el-Varakât* adlı eserine yaptığı şerhtir (Kakhâlê, 1993, s. 103). Kakhâlê'nin verdiği bu bilgilerin kaynağı Muhammed Emîn el-Muhibbî'nin (ö. 1699) *Hulâsatü'l-Eser fî A'yânî'l-Karnî'l-Hâdî 'Aşer* adlı biyografik eseridir. Muhibbî'nin eserinde, söz konusu Yahyâ b. Abdullâh hakkında daha ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Buna göre Yahyâ b. Abdullâh, Mısırlı olup Şafii mezhebine mensuptur. Aklî ilimlerde mahir bir şahsiyet olan müellif, keskin bir zekaya sahiptir. Hocaları arasında dönemin ünlü âlimlerinden Şehâbeddin Remlî (ö. 1550) ve oğlu Şemseddin Remlî (ö. 1596) yer almaktadır. 1015 yılının Cemâziyelevvel ayının 12.

³ Eser hakkında yapılan bir inceleme için bk. (Kara, 2021, s. 10-18).

⁴ Eser hakkında yapılan bir çalışma için bk. (Sönmez, 2024, s. 169-192).

gününde (15 Eylül 1606) yaklaşık 90 yaşındayken vefat etmiştir (Muhibbî, 1284/1867, s. 489).⁵

Yahyâ b. Abdullâh'ın eserlerinde verdiği bilgilerden hareketle, yukarıda zikredilen kaynaklarda bahsi geçen kişi(ler)in çalışmamıza konu olan Yahyâ b. Abdullâh olma olasılığı oldukça yüksektir. Ancak arşiv belgelerinde zikredilen defterdar Yahyâ'nın ilmi yönü hakkında, biyografik eserlerde zikredilen müellifin ise mesleği hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemesi konu ile ilgili kesin bir yargıya varmamızı engellemektedir.

2.2. Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi'nin Şekil ve Muhteva Bakımından İncelemesi

Yahyâ b. Abdullâh'ın çalışmaya konu olan eseri esasında *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* adlı *Kasîde-i Bürde* şerhidir. Şerh ve tercüme faaliyetleri uygulama bakımından birbirinden ayırdılar. Tercüme, kaynak bir metnin hedef dile aktarılması iken; şerh, bir metnin herkesçe bilinmeyen yönlerini açıklamak demektir. Geçmişten günümüze çeşitli yöntemlerde müstakil olarak şerh ve tercüme çalışmaları yapılmıştır.⁶ Ancak bazı metinlerde şerh ve tercüme faaliyetlerinin içi içe geçtiği de görülmektedir. Özellikle farklı dilde bir metne yapılan Türkçe şerhte, şerhin doğası gereği ya da şerh faaliyetinin amacı olarak tercüme olgusu da devreye girmektedir. Böylece müstakil tercümelerin yanında, şerh metninin bir parçası olan ya da şerh metnine eklenmiş manzum tercümeler de ortaya çıkmıştır. *Kasîde-i Bürde* özelinde ilk örneklerini Anadolu sahası dışında Hüseyin b. Hasan Kemâlüddîn el-Harezmi'nin *Keşfü'l-Hüdâ* adlı *Kasîde-i Bürde* şerhi ile Anadolu sahasında Le'âlî'nin Türkçe *Kasîde-i Bürde* şerhinde gördüğümüz bu uygulamada şârihler, kaynak metni filolojik ve anlamsal yönden açıkladıktan sonra metni manzum olarak tercüme etmişlerdir (Yazar, 2023, s. 502-510). Yahyâ b. Abdullâh'ın manzum *Kasîde-i Bürde* tercümesi de bu tarz bir tercümedir.

Yahyâ b. Abdullâh, şerh ettiği her beytin sonunda “tercüme” veya “tercüme-i beyt” başlığı altında beyitlerin Türkçe manzum tercümelerine yer vermiştir. Bu bölümde ayrıca “beyt” başlığı altında Hâfız Şeref'in (ö. ?) kaleme aldığı manzum Farsça tercüme de yer almaktadır. Bununla birlikte eserin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 5515 ile Çelebi Abdullah 308 numaralarında kayıtlı iki nüshasının derkenarında “tercümetün li-kâ'ilîhi” başlığı ile Le'âlî'nin manzum Türkçe tercümesine de yer verilmiştir. Hatta şerh metninin belli kısımlarında kaynak metnin, şiirin ana dili olan Arapça ile yeniden ifade edildiği de görülmektedir. Böylece şârih, eserini salt bir açıklama metninin ötesine geçirek çok dilli ve çok katmanlı bir anlam aktarımı sunan önemli bir çalışma hâline getirmiştir.

Yahyâ b. Abdullâh, *Kasîde-i Bürde*'nin 161 beytini de şerh ve tercüme etmiştir. Şerh metninin son bölümlerinde farklı nüshalarda birkaç beytin daha yer aldığını “Ba'zılar da bu bu kâşide-i mübarekenün âhirine iki beyt soñradan ilhâk eylemişlerdür (260^b).” ifadeleriyle belirten şârih, bu beyitleri “Mâdâm ki ol lafz beyninde yedi sekiz ve toköz mısra' geçmeyince diyü irtikâb eylemekden îbâ idüp îrâd eylediler bu fakîr ü haķîrû'l-muhtâc ilâ merhâmeti Rabbü'l-gaffur da bu bunlara iktidâ idüp tercüme olınmadı (260^b-261^a).” diyerek şerhe dahil etmediğini

⁵ Aynı müellif ile ilgili Hayreddin ez-Zirikli'nin *el-A'lâm Kamûsü Terâcim li-Eşheri'r-ricâl ve'n-Nisâ mine'el-Arab ve'l-Müsta'rebîn ve'l-Müsteşrikîn* ve Bağdatlı İsmail Paşa'nın *Hediyetü'l-Ârifin, Esmâ'ü'l-Mü'ellifin ve Âsârü'l-Musannifin* adlı eserlerinde de benzer bilgiler yer almaktadır (Zirikli, 2002, s. 155; Bağdatlı İbrahim Paşa, 1955, s. 531).

⁶ Türk edebiyatında tercüme ve şerh geleneği ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Yazar, 2011).

belirtmiştir. Kaynak metin olan *Kasîde-i Bürde*'nin aruz vezni *müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilüdür*. Ancak Yahyâ b. Abdullâh'ın manzum tercümesi son derece ölçsüz bir vezinle kaleme alınmıştır. Öyle ki beyitlerin mısraları arasında bile hece bakımından büyük farkların bulunduğu örnekler de mevcuttur. Örneğin kasidenin 66. beytinin tercümesinde ilk mısra ile ikinci mısra arasındaki hece farklılığı şu şekildedir:

*Şağır u kör olup ne işitdiler
Ne korku buldılar ne nazar-ı beşâreti* (b. 66)

Yine kasidenin 83. beytinin tercümesinde iki mısra arasındaki hece farkı belirgin bir şekilde görülmektedir:

*Rü 'yâda ol evvel idi ki irdi nübevveti fâş
Pes anda münker olmasa velî rûşen hâli muhtelimi* (b. 83)

Yahyâ b. Abdullâh'ın manzum tercümesi, kafiye konusunda vezne göre daha tutarlı bir görüntü sergilemektedir. *Kasîde-i Bürde*'nin revî harfi olan "mim" yerine revî harfi "te" olan mücerred kafiye ile "ye" redifini kullanan şâir, bazı beyitlerde bu kullanımın dışına çıkmıştır. Nitekim 83. beyitte "muhtelim", 124. beyitte "idici", 147. beyitte ise "kadem" kelimelerini kafiye olarak kullanmıştır. Bu kelimelerden "muhtelim" ve "kadem" kaynak metinden olduğu gibi alınmıştır. Şârihin böyle bir uygulamaya gitmesi, muhtemelen beytin anlamını bozmamak içindir. Tercümede şârihin kafiye yapmak için kullandığı kelimelerin çeşitliliği de dikkat çekmektedir. Bu durum onun kafiye bulmakta zorlanmadığını göstermektedir. Ancak yer yer bazı kelimelerin mükerrer kullanıldığı da görülmektedir. Söz gelimi "da' vet", "kat", "râhat", "rahmet", "töhet" kelimeleri üçer kez, "adâvet", "alâmet", "et", "heybet", "hezîmet", "hidmet", "hikmet", "inâyet", "isâmet", "istikâmet", "itâ' at", "kıymet", "naşîhat", "nisbet", "şefâ' at", "şikâyet", "zulmet" kelimeleri ise ikişer kez tercih edilmiştir.

Yahyâ b. Abdullâh'ın, beyitlerin tercümesinde zaman zaman kaynak metnin kelimelerinden faydalandığı görülmektedir. Metnin muhtevasına uygun bir şekilde bazen bu kelimeleri doğrudan kullanmış bazen de kelimenin istikâkını kullanmıştır. Şârih özellikle özel isimlerde ve kalıp ifadelerde, kelimeleri kaynak metinde olduğu gibi kullanmayı tercih etmiştir. Bunun yanında bazı kelimelerin Farsça karşılığını da tercih etmiştir. Bu kelimeler çoğunlukla Osmanlı kültür dairesinde yaygın olarak kullanılan Farsça kelimelerden oluşmaktadır. Bu duruma örnek olarak birkaç beyit gösterebiliriz. Kasidenin ilk beyti olan

امِنْ تَذَكُّرِ جِيرَانِ بَذِي سَلَمٍ
مَرْجَتْ دُمْعًا جَرَى مِنْ مُقْلَةٍ بَدَمٍ

beyti Yahyâ b. Abdullah tarafından

*Yâd itdün mi Selem'deki meḥābīb ülfeti
Ki ḥün-âb giryē ile saçarsun gözden 'abreti* (b.1)

şeklinde tercüme edilmiştir. Bu beyitte öncelikle "it-", "saç-", "göz" gibi Türkçe kökenli kelimeler göze çarpmaktadır. Şârih, özel bir isim olan "Selem" sözcüğünü olduğu gibi nakletmiştir. Burada dikkat çeken nokta kaynak metinde geçen ve gözyaşı anlamına gelen "دمع" (dem') kelimesinin hem Arapça "'abret" hem de Farsça "giryē" kelimeleriyle ifade edilmiş olmasıdır. Bununla birlikte kan anlamında gelen "دم" (dem) sözcüğü Farsça

karşılığı olan “hûn” kelimesiyle tercüme edilmiştir. Hatırlamak anlamına gelen “تَذَكَّرُ” (tezekkür) kelimesi de yine Farsça kökenli bir kelime olan “yâd” olarak tercüme edilmiştir.

35. beyitte şârihin ağırlıklı olarak kelimeleri kaynak metinde olduğu gibi kullandığı görülmektedir. Nitekim,

نَبِيُّنَا الْإِمْرَ النَّاهِي فَلَا أَحَدَ
أَبْرَ فِي قَوْلٍ لَا مِنْهُ وَلَا نَعَمَ

beytinin tercümesi

Peyamber oldu emr ile nehyûn o şâhibi
Gayrı ider mi lâ vü ne‘amda maķâlâtı (b. 35)

şeklinde yapılmıştır. Burada kaynak metinde geçen “نَبِيَّ” (nebiyy) kelimesinin karşılığı olarak Farsça kökenli “peyamber” kelimesi kullanılmıştır. “emr”, nehy”, “lâ” ve “ne‘am” kelimeleri kaynak metinden doğrudan alınmıştır. Ancak kaynak metinde geçen “قَوْلٍ” (kavl) kelimesi yerine, onunla aynı kökten türemiş olan “maķâlât” kelimesi kullanılmıştır. Manzum tercümede yukarıda bahsedilen uygulamalara çok sayıda örnek gösterilebilir.

Yahyâ b. Abdullah’ın kelime kullanımı ile ilgili bir diğer önemli husus yer yer Türkçe arkaik kelimelere yer vermiş olmasıdır. Şârih; 4. beyitte “idiser”, 8. beyitte “komaz”, 10. beyitte “özge”, 16. beyitte “önegü” ve “uyan”, 19. beyitte “od”, 27. beyitte “ayıt-”, 44. beyite “ululugıl”, 63. beyitte “söyün-” vd. ifadelerini kullanarak Türkçenin zenginliklerini de eserine yansıtmıştır. Bu tür arkaik kelimelerin kullanılması, hem metnin okuyucu tarafından anlaşılabilirliğini artırmak hem de Türkçenin edebî bir dil olarak kullanımını göstermek bakımında önemlidir.

Yahyâ b. Abdullâh’ın, manzum tercümesini oluştururken büyük oranda Le’âlî’nin etkisinde kaldığı söylenebilir. Şârihin, Le’âlî gibi şerh sonrası Türkçe ve Farsça tercümelere yer vermesi, her iki tercümede de revî harfi “te” olan mücerred bir kafiye’nin bulunması, dahası bu kafiyelerde kullanılan kelimelerin büyük oranda aynı olması bunun en büyük kanıtıdır. Ayrıca eserde, Le’âlî’nin tercümesiyle neredeyse birebir aynı beyitlere rastlamak da mümkündür. Buna bir örnek olarak Le’âlî’nin,

İy Hak resûli câhuna yokdur benimle dîk
Ol dem ki ol kerîm ide mahlûka ni‘meti (b. 154) (Yazar, 2024, s. 244)

beyti Yahyâ b. Abdullâh’ta,

Yâ Resûlullâh câhuña yokdur benümle dîk
Ol dem ki ide tecellî maķlûka ism-i ni‘meti (b. 153)

şeklinde geçmektedir. Yine Le’âlî’nin,

Anlar sanurlar-idi hammâmeyle ‘ankebût
Saklanmak için gelmedi hayru’l-beriyyeti (b. 78) (Yazar, 2024, s. 170)

beyti Yahyâ b. Abdullâh’ta,

Zann itdiler kebûterle ‘ankebûti kim
Hıfz itmesine gelmedi hayru’l-beriyyeti (b. 78)

şeklinde geçmektedir. Yukarıda verilen beyitler Yahyâ b. Abdullâh’ın, Le’âlî’den ne denli etkilendiğini gösteren örneklerden sadece birkaçıdır. Tercümelerin tamamına

bakıldığında bu etki daha açık bir şekilde görülecektir. Zira her iki tercümenin de kafiyelerinde çoğunlukla benzer kelimeler kullanılmıştır. Bununla birlikte her ne kadar yukarıda Yahyâ b. Abdullâh'ın tercümesinde serbest bir aruz vezni kullanmış denilse de bazı beyitlerin Le'âl'nin tercümesinin vezni olan *me'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün* veznine uydurulmaya çalışıldığı da görülmektedir:

*Sevdâya nice münkir olursuñ ki üstüñe
Kıanlu yaşıñla derdüñ iderler şehâdeti* (b.6)

*Atuñ önegüsin nitekim döndürür uyan
N'olaydı redd ideydi nefsdan çalâleti* (b. 16)

Görüldüğü üzere Yahyâ b. Abdullâh, kasidenin biçimsel özelliklerinden ziyade anlamın doğru ve eksiksiz bir şekilde aktarılmasına ağırlık vermiştir. Bu doğrultuda Yahyâ b. Abdullâh'ın tercüme yöntemi, anlamı öncelikli kılan bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Şârihin bu yaklaşımı özellikle dinî ve tasavvufî yönü ağır basan metinlerin tercümelerinde anlamın korunmasını ön planda tutan bir yöntem olarak düşünülebilir. Bu da metnin mesajını eksiksiz bir şekilde aktarma gayretinin bir göstergesidir. Dolayısıyla Yahyâ b. Abdullâh'ın manzum tercümesi, klasik tercüme geleneği içinde anlam merkezli bir tercüme olarak değerlendirilebilir.

3. Nüsha Tavsifi

Yahyâ b. Abdullâh tarafından 26 Safer 1013 (24 Temmuz 1604) tarihinde kaleme alınan ve İmâm Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde'*sinin hem şerhini hem de manzum tercümesini ihtiva eden eserin yazma eser kütüphanelerinde şimdiye kadar tespit edilmiş üç nüshası mevcuttur. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 5515'te kayıtlı olan nüsha diğer nüshalar içinde eksiksiz olan tek nüshadır. 23 satır, 252 varaktan müteşekkil olan nüsha, talik⁷ yazı türü ile yazılmıştır. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Çelebi Abdullah 308'de kayıtlı nüsha ise 19 satır ve 292 varaktan oluşmuş ve nesih yazı türü ile yazılmıştır. Nüshada 1b-2b, 10a-15b ve 18a-25b arası yapraklar boştur. Üçüncü nüsha olan Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi 15 Hk 1107'de kayıtlı nüsha ise 19 satır, 329 varaktan oluşmakta olup nesih yazı türü ile yazılmıştır. Bu nüshanın baş sayfalarında da eksiklikler bulunmaktadır (Sönmez, 2024, s. 180).

4. Çeviri Yazılı Metin⁸

1. Yâd itdün⁹ mi Selem'deki mehbâbîb ülfeti
Ki hün-âb girye ile şaçarsun gözden ' abreti
2. Yoḥsa berḳ mi göründi Kâzime'den yâ riḥ-i şabâ
Ki giderdi leme'ân İzam'daki zülmeti

⁷ Bu nüshanın yazı türü, tarafımızca daha önce hazırlanan bir çalışmada sehven "nesih" olarak yazılmıştır, bk.: (Sönmez, 2024, s. 180).

⁸ Çeviri yazılı metinde Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 5515 numarada kayıtlı nüsha esas alınmıştır. Metinde nüsha farklarını gösterirken bazı kısaltmalar kullanılmıştır. Bu kısaltmalar şunlardır:

YB: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 5515 nüshası.

ÇA: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Çelebi Abdullah 308 nüshası.

BD: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi 15 Hk 1107 nüshası.

⁹ itdün mi: itmedün mi BD.

3. Gel girye kılma çeşmüne disem döker yaşuñ
‘Aklıñı dir disem diluñ arturdı rafeti
4. ‘Āşık ki bağıru yaşlu gözi yaşludur
Pes¹⁰ nice nihân idiser ol maḥabbeti
5. ‘Aşkdur aınduran saña mesken daḥı vaṭan
‘Aşkuñ ağıtdı gözden aḳan āb-ı ḥasreti
6. Sevdāya nice münkir olursuñ ki üstüne
Ḳanlu yaşuñla derdüñ iderler şehādeti
7. Hem ‘aşk yazmış iken şaru kızıl envā‘ rengin
Sürḥ ḥadd ile zerd rū’ıñ gösterür ‘alāmeti
8. Geldi ḥayāl-i yār uçdı gözümde benüm menām
Sevdā iken derd virür ḳomaz ḥuzūr rāhatı
9. Ey şol ki ‘āşık oldıguma ṭa‘n ider benüm
İnşāfuñ olsa ‘afv-ı ‘özü ider idüñ melāmeti
10. Gizlüce sırr-ı aḥvālüm cümle saña yetişdi
Ġammāzdan özgedür dem itdüm ḳatı şikāyeti¹¹
11. Şol virdügin naşīḥati gūşuma ben ḳoymadum
‘Āşık olan kimesne ṭutar mı naşīḥati
12. Pend itdi pīrüm aña töhmet eyledüm
Lāyık mı şeyḥüne kişi kim ide töhmeti
13. Nefs-i emmārem olmadı ıslāḥ pend ile
Pīr-i kühen nezīreti başdı cehāleti
14. Ḳondı geldi başıma miḥmān-ı muḥteşem
Kār-ı nikū ile idemedi ziyāfeti
15. Bilsem ki müy-ı sefid-i sere ḥürmet idemem
Püşīde-i siyāḥa şalardum o şeybeti

¹⁰ pes: sen BD.

¹¹ şikāyeti: -ÇA.

16. Aþuñ önegüsin nitekim döndürür uyan
N'olaydı redd ideydi nefsdan dälâleti
17. Cürm ü günâhı keşretle gönül şehvetin dileme
Kuvvet bulur ta'âmla nefs ehlinüñ şehveti
18. Nefs tıfl-ı radî'e beñzer kovarsañ emer müdâmî
Südden keserseñ öğrenür ider dâ'im kanâ'ati
19. Men'e eyle nefsüñi şaķın anı kılma velî
Hâkim kılursañ kendüñe od virür yeşimeti
20. Koma ki nefsüñ otlaya kendü kolayına
Mer'âyı tatlu bulduğı vakit güd isâmeti
21. Şîrîñ gelür bu nefse nice cereb ü aþ'ime
Şoñ ucu zehr olur anuñ yağlu lezzeti
22. Ac olma tokluğa tama' itme miyâne ol
Ey nice maķmaşa getürür nice tühmeti
23. Ekl-i harâmuñ añ iki gözün kan ağlasun
Cürm-i selef içün döğünüp kıl nedâmeti
24. İblîs ü nefse uyma şaķın serkeş ol yürî
Güş itme pendlerini kıl anlara töhmeti
25. Mekk ü hîle tuzâğın görür iken anlardan
İtse huşûmetle hakemi itme anlara iþâ'ati
26. Estağfirullâh ol sözüme ki olmaya 'ameli
Nesl-i 'aķîmdür andan iderüm inâbeti
27. Gel nefis iyü ol didüm rast olmaduñ
Saña ben¹² ne yolla itdirüben(?) istiķâmeti
28. Mevt gelmedin evvel eylemedüñ nâfile azuķ
Yok hem şalât [u] şavm illâ farîzâtı

¹² ben: -ÇA.

- 29.Uyku uyumayan giceler sünnetin kodusu
Pây-ı şerîf şişden iderdi şikâyeti
- 30.Aç olduğınca bağrını bağlardı muhkem ol
Şalınmasun diyü ol sengüñe¹³ hâreti (?)
- 31.Altun u gümüş iki ulu tağı idüp Hudâ
‘Arz itdi bakmadı bulara¹⁴ kıldı nefreti
- 32.Bakmaz ol zarûrete şaklardı zühdini
Hiç olmuş idi aña zarûret hoş ‘işameti
- 33.Ol kim olmasaydı olmaz idi cümle kâ’inât
Pes ol nite da‘ vet ideydi zarûreti¹⁵
- 34.Cin ile inse seyyid olup iki ‘âleme
Nâmı Muhammed ‘Arab u ‘Acem kıldı da‘ veti
- 35.Peyamber oldı emr ile nehyüñ o şâhibi
Gayrı ider mi lâ vü ne‘ amda maqâlatı
- 36.Maḥbûb-ı Hâk’dur ol ki bizi cümle korkudan
Kurtarup ehl-i maḥşere ide şefâ‘ atı
- 37.Münkatı‘ olmaz tutarsan şer‘ ini hemân
Kim toḡru rāh-ı Hâk’dur ol itdügi da‘ veti
- 38.Cümle nebîye ḥulḳ u ḥalḳda sebḳat eyledi
‘İlm ü keremde ḥod bulunur var mı nisbeti
- 39.Bārān-ı cûdı raşfı vü deryâsı ğarfeti
Cümle nebîler andan umarlar şefâ‘ atı
- 40.Ḥaddince her biri ṭurup ümmid ider bulur
Bir nokṭa ‘ilm ü hem daḡı bir şekl-i ḥikmeti
- 41.Kıldı ḥabîb kendüye enfās-ı ḥalîkı
Çün bî-naẓîr oldı anuñ ma‘ nâ-yı şüreti

¹³ sengiñe: sengile Ç.A.

¹⁴ bulara: bunlara BD.

¹⁵ Pes ol nite da‘ vet ideydi: pes ol cihânda nice diyeydi Ç.A.

42. Cümle şerikden oldı pāk meḥāsin ol
Olmaya ḥüsni cevherinüñ hiç kıymeti
43. ‘İṣā-yı ibn Meryem’e diyü küffār didügin
Di kâdir olduḡuñ adarı aña medḥiyeti
44. Zâtın[a] ne deñlü dilerseñ ki
Nice gerekse kâdrine kıl hem celâleti
45. Faẓl-ı Resûl’üñ ola mı hiç ḥadd u ġāyeti
İrişmeye aña ziyān-āver ‘ibāreti
46. İ‘ cāzı olsa kâdr-i bülendi gibi anuñ
Zinde ideydi nāmı zıkr olınduḡda rimmeti
47. Sa‘b emri olmadı ki biz andan uşanavüz
Ḥayret irişe göñlümüze vire rîbeti
48. Fehm ma‘nâsında fūrū-mānde kaldı ḥalk
Bir ferd yok ki diyebileydi anuñ ḥaḳîḳati
49. Dür olduḡıçün kiçidür gözde âfitâb
Göz kamaşur yakını baḳamaz şu‘lesi qatı
50. Dünyâda kimse bilmeye anuñ ḥaḳîḳatin
Ḥalk uyḡuda teselli bulur düşde rü‘yeti
51. Ḥalk-ı cihân anı ancak beşer bilür
Hem mümkinātuñ ol ḥayırlusı pes faẓîleti
52. Nurından iḳtibās eylediler anuñ
Cumhūr-ı enbiyâ ki getürdiler mu‘cizâtı
53. Ol mihr-i faẓlu kevkebidür rusûl [ü] enbiyâ
Ḥalka ḳomazlar inmesüne¹⁶ küfr ü zulmeti
54. Ḥüsni kemâl-i müştemil bişr ile müttesim
Ne ḥalk olur bu ki aña Ḥaḳḳ virdi zîneti
55. Nürdur nebtde bedr gibi şerefde keremde hem

¹⁶ inmesüne: itmesüne BD.

Deryâ-yı bî-kerân dehr gibi himmeti

56.Gösterür idi müfredâtı hâlinde hayl u ger hışm

‘ Asker içini gūyâ tutmuşdı küllî celâleti

57.Dürr-i semîn olurdı andan âşikâre

Açsa dehânın itse kaçan ibtisâmeti

58.Hoş-büy-i türbe-i nebî gibi ne olur

Bahtlu ol ki yiyleyüp öpe o türbeti

59.Anuñ öñi vü şoñi vü hem tîb-i enşarı¹⁷

Ol gicede belürdi ki oldu vilâdeti

60.Ol kavm-i Fûrs bilüp niķam irişür diyü

Fûrs ehline irdi bu remz-i ferâseti

61.Küfrüñ bozıldı cem‘ -i nizâmı tağıldı hem

Eyvân-ı Kisrâ şekķ olıcaķ gitdi tākati

62.Āteş-perestüñ odı söyüñdi hem ol gice

Hem Sâve nehri kesildi¹⁸ döñdi añla hikmeti

63.Ol gice şuları o Sâve’nüñ buhayratı

Geldi şuya gelenler şusız ķalup iken ķatı

64.Āteşde var idi şanasın āb-terligi

Āb içre āteşüñ vardı ģam ģarâreti

65.Sâtı‘ olduķda nūr çağırıp dirdi cinler

Zāhir ü bāṭın oldu ‘ iyan ma‘ nâ vü kilmeti

66.Şağır u kör olup ne işitdiler

Ne ķorku buldılar naķar itmediler beşareti¹⁹

67.Kāhin ģaber virdi şavķda bu ‘ alâmeti

Olmaz hiç bu egri dîniñizüñ istikâmeti

68.‘ Aynıla āsumānda şühübi görüp bunlar tamām

¹⁷ enşarı: enşarını ÇA.

¹⁸ {dk geçdi yire} YB: -ÇA, -BD.

¹⁹ {dk ne kelâm-ı beşareti} YB: -ÇA, -BD.

- Hem yire düşmüş idi bularuñ cümle putı
- 69.Feth oldu rāhı cümle şeyātīn-i münhezim
Vaḥy yolından cümlesi andı buldılar hezīmeti
- 70.Şān Ebrehe dilāveri aşḥāb-ı fīl veş
Yā kavme seng atduğı Maḥmūd rāḥatı
- 71.Tesbīḥ kıldı keffinde çün ḥūt-ı mültekim
Şoñ atdı anı ki teḥī ḳaldı ḥaşveti
- 72.Gönlü ağaca gel didi sa‘y ile geldi
Köklerin yire sürerek ḳabūl itdi da‘veti
- 73.Yol üstüne ağac budağı şān yazardı²⁰ yazı
Bir satır-ı ḥaṭṭ-ı ‘acāyib anuñ ol kitābeti
- 74.Ebr aña sāye-bāndı her ḳande gitse ol
Gün ıssısından iderdı aña ḥidmeti
- 75.And iḳerüm şeqākına ol çār-deh meḥūñ
Mihr-i münīr ḳalbine var idi nisbeti
- 76.Ġārı ihāṭa eyledi ḥayr u kerem hep
Küffāruñ çeşmi görmedi var imiş ‘amāyeti
- 77.Kehf içre idi Şıdḳ’la Şıddīk-i yār-i ġār
Kimse bu yirde ḳılmamış didiler ḥiç iḳāmeti
- 78.Zann itdiler kebūterle ‘ankebūti kim
Ḥıfz itmesine gelmedi ḥayru’l-berıyyeti
- 79.Ḳat ḳat demūr zırhlara yüce ḥişārlara
N’eyler şıgıñup ol ki ola Tañrı vıḳāyeti
- 80.Ne kıldı dehr zulmını ne kimseye güc eyledi
Şıgıñan aña buldı ḥavādişde rāḥatı
- 81.Ben andan eylemedüm ġına’d-dareyn arz u ṭaleb
El öpmedin diñürdi a‘ṭā-yı bī-nihāyeti

²⁰ yazardı: yazdı BD.

82. Rü'yâsı vahy olınuğını inkâr eylemegil
Zirâ kim albin ol uyumazdı dili rûşen nevmeti²¹
83. Rü'yâda ol evvel idi ki irdi nübevveti fâş
Pes anda münker olmasa velî rûşen hâli muhtelimi
84. Tebârekallâh kesbiyle olur mı vahy hiç
Pes enbiyâya ayb diyü itme töhmeti
85. Mübârek desti iricek nice hasteye
Buldı şifâyı hâll idüben nice ribatı
86. aht yılı sebz ile idüp ihyâ du'âsı
Efhemde zâhir oldu amu halka urreti
87. Bathâları çün tecrübe kılduñ maar ile
Seyl-i 'Arim'i sen yâ buhûr 'aıyyeti
88. Mihmânuñ âteşi gibi kim yakılır gice
Olur bedîd her ser-i kûh üzre âyeti
89. Lü'lü' ki nazm olınsa²² olur hüsni daı ziyâd
Manzûm olmasa daı olmaz naışeti
90. Medine ol şehüñ ne dırâz idesün sözi
Kim luf ile keremdür anuñ dâ'im 'âdeti
91. Evvel ögülmüş olan olur pes adîm ol
Yâ nice olsa âyet-i ur'an hıdâyeti
92. avm-ı 'Âd u avm-ı İrem ü Me'âd-ı zü'l-'imâddan
Virdi haber bize içirüben tatlu şerbeti
93. Mensûh oldu cümle rusûl mu'cizâtı lîk
ur'an haşır olunca ider halka naıhati
94. Mukemedür âyâtı tebdîl ü tayîrden masûn
Her bir şaıye hâll idüben cümle şübheti

²¹ {dkc 'Âdeti} YB: -A, -BD.

²² olınsa: olsa BD.

95. Ceng ü cidāl bunları itmedi ebed
İzhār-ı ‘ acz idüp qodı a‘ dā ‘ adāveti
96. Şol ziyāde ğayūruñ reddi gibi haremnden
Döndürdi hep mu‘ arızı vech-i belāġati
97. Deryā temevvücünden anuñ ma‘ nāsı füzūn
Var fevķ-i cevherinde ħüsn bahāsı kıymeti
98. Olmaz ‘ acā’ibinde anun ħadd u ‘ add ebed
Hem anı bisyār kırā’at iden bulmaz hiç melāleti
99. Nūrlandı çeşmi kırā’at-ı Qur’ān iden didüm
Ĥabl-i metīndür ana muĥkem yapış qatı
100. Qur’ān’ı lezā ħarāretinden ħavf idüp okısañ
Şöyündürür ol ħarāreti virür bürüdeti²³
101. Ol ħavz-ı Kevşer’den yunan kişinüñ yüzi aġ olur
Şol ‘ aşīnüñ ki faĥm gibi ola zav’eti²⁴
102. Mīzān-ı ma‘ dilet dūrür āyāt-ı Qur’ān hem şırāt
Yoĥdur ider kimse maĥlūķdan anuñ gibi ‘ adāleti
103. İnkār iderse ĥāsud aña sen ‘ aceblenme
Cāhillüğün qomaz var iken ĥoş ĥazāqati
104. Ĥūrşīd nūrını görmez çeşmi aġrıyan
Gelmez lezīz tatlu şu olan seķāmeti
105. Yā şol ĥayırlı kim sa‘ y idüp ĥaremine qaşd ide
Yalın ayaķ sür’at idüp yā altında rüsūmeti
106. Yā şol āyet-i kübrā ki mu‘ teberīnüñ a‘ lā nişānı
Hem ol ni‘ met-i ‘ uz mā muġtenimlerüñ ulu ġanīmeti
107. İtdüñ çü seyri bir gice Akşā’ya Ka‘ be’den
Mānend-i bedr ki²⁵ gide qarañuda seferreti

²³ bürüdeti: vürüdeti BD.

²⁴ Şol ‘ aşīnüñ ki faĥm gibi ola zav’eti: -BD.

²⁵ ki: -ÇA.

108. Mi' râc'dan çü menzil-i kavseyne irişüp
Bulmadı kimesne böyle ne bilür bu rütbeti
109. Tağdîm kıldı cümle enbiyâ' vü rusûl seni
Mağdûma kılduğı gibi hüdâm hîdmeti
110. Kaṭ' eyledüñ bir mevkib ile tâ yedi kat semâdan
Hem nisbet saña iderlerdi bu cümle râ'iyeti
111. Kurbet maḳâmı kaşd idene cây-ı mürtefi'
Müstebiklere dağı komaduñ ḥadd u ğâyeti
112. Koḍın maḳâm-ı 'âliye gibi iken aşığa katı
Hem müfred ü 'alem gibi nidâ olıñduñ ḳadr u rif' atı
113. Esrâra irişüp *ente ve Rabbike*²⁶ maḫharına
Düşdüñ gözleründen ihtifâ gizlü vuşlatı
114. Faḫruñ tecâvüz eyledi faḫr ehlini ḳamu
İrdüñ ḫudâya virmedi bir kimse zaḫmeti
115. Kimse ṭaşavvur ide mi ḳadr-ı refi' inî
Yâ bâr-gâh-ı Ḥaḳ'dan iren dürlü ni' meti
116. Yiter bize beşâret eyâ ümmet-i nebî ki
Rükn-i ḳavî durur bize Ḥaḳ' uñ 'inâyeti
117. Çün ekrem-i rusûlle bizi da' vet eyledi
Sâ'ir ümemden oldu bize Ḥaḳḳ 'inâyeti
118. Öksüz ḳoyunları niçe ürkütse bir âvâz
Ḳorḳutdı ḳalb-i düşmeni peygâmbir bi'seti
119. Heycâ gününde itse 'adûlar ile ḳıtâl
Ḳaşşâb miḫi gibi dizüp süñüye eti
120. Nolaydı girmeyeydüñ anuñ eline diyü
Ḳartal u kerkes yidügi ete iderlerdi ğıḫatı

²⁶ "İsrâiloğulları, "Ey Mûsâ! Onlar orada bulundukları sürece biz oraya asla girmeyeceğiz. **Sen ve rabbın** gidin savaşın; biz burada oturacağız!" dediler." Maide 5/24. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/690/21-26-ayet-tefsiri> [Erişim Tarihi: 14.03.2025]

121. Nice günler mürûr idüp şaymazdılar meger
Ol ay eşhür-i hürum ola ki var anuñ hürmeti
122. İslâm dîni evlerinüñ önünde dayf oluban
Şol karimle ki lahm-ı a' dāyı dışı eti
123. Deryâ mişâli esble leşker-i keşîri ol
Emvâcdan şecâ' at eri idi sâbiḥati
124. Her müntedib Ḥaḳḳa Allāh içün muḥtesib
Her biri ḥaml idüp küfrün aşlını ḳam' idici
125. Tâ geldi bunlaruñla mevşûletü'r-raḥim
Gitdi gurbet zamānı ey ehl-i İslām milleti
126. İslām milletine olup ḥayr-i ba' l-i eb ol
Ḳomadı hem yetīm idüben ḥoş kefāleti
127. Kūh-ı ' azīmler idi şoruñ toḳuşanlara
Ne vechle bulara görünmişlerdi heybeti
128. Bedr [u] Ḥuneyn'le olaruñ n'olduḡını şor
N'eyler idi fuşûl-i ḥatf vebādan veḥāmeti
129. Tiḡ-i muşakḳalı bular iderler idi ḥūn-ı sürḥle
Şimşîr çalduḳlarında bular müsevved limmeti
130. Ḥatṭ sūnūsiyle yazarlar idi ḥarf-i cism
Ḳalem terk itmedüḡin küffāruñ cismine noḳṭatı
131. Mümeyyiz idiler silāḥlular sīmāda
Selemden virdi itdüḡi gibi mümeyyez ' alāmeti
132. Nuşret-i nesīmi rāyiḥa-ı ṭayyibe saña irsāl idicek
Zehre-i ekmāmda sen zan ideydüñ kemiyyeti
133. Esb üzerinde mürtefi' yirde biten ağac gibi bunlar
Şiddet-i zabṭlarındanur deḡil ḥizāmılarınuñ şedd-i şiddeti
134. Nīm-i şaḥābeden ödleri şındıydı düşmenüñ
Seçemezler oldu ādemīlerden behīmeti

135. Meskeninde her bir esed havfla yatur
Uğrasalar aña ki Resûl ile nuşreti
136. Görmez velâyet ehli anuñ ğayr-ı münteşır
Hem ğayr-ı münkaşım anuñ ehl-i ‘adâveti
137. Şol şîr ki ininde kor hep enüklerini
Hırzı içinde kodı milletinüñ cümle ümmeti
138. Kur’ân’la cedel kılan atladı ol yabana
Bürhân ile olur mı ide bunlar huşûmeti
139. Ümmîde ‘ilm ü edeb yetîm olduğda mu‘ciz yiter
Kâr eylemedi kavmüñ aña câhiliyyeti
140. Şi‘r hıdmetinde şarf idüp ‘ömr-i güzeştimi
Ümmîdim oldur ide medîhüñ iķâleti
141. Şi‘r ile bu hıdmetüm taķlîd kıldı çün baña
Hedy oldı mevt içün boynunda anuñ ķilâdeti
142. Zeb ü²⁷ ‘işyân oldı baña bu ‘ömr hâşılı
Cehl ü²⁸ şabâvete çün iderdüm itâ‘ati
143. Dünyâyı dîne şatmağa ben sa‘y kılmadum
Nefsüm ticâretinde idüp çok hasâreti
144. Peşimândur ‘âcili âcile bey‘ eyleyen
Bey‘ ü şirâsı bâtıl anuñ ‘aķd ü selemeti
145. Peymân-şiken ben nebîden bozmadum
Kesb itdümse yok baña cinâyeti
146. Nâmım benüm Muḥammed vardur anunla zimmetüm
Ol çün ev(?) fı’l-halk ola ider bizümle zimmeti
147. Fazluñla elüm tutmazsa sen yevmü‘l-me‘âdda
Feryâd idüben diyem *yâ zellele’l-ķademi*

²⁷ ü: -BD.

²⁸ ü: -YB, -ÇA.

148. Hâşâ seni vesîle iden kâle nâ-ümîd
Yâhûd ricâ iden keremûn göre haybeti
149. Cānum hālâşına buluben hayr-ı mültezim
Medhînde şarf eyledüm ‘ömri ile fikreti
150. Hâke düşen faķîr aña ilticâ eylese olur bāy
Bārān yüce yirde bitürür hem ekmâmda münbiti
151. Mâl aldı medh idüp Herim’i Züheyr
Lâkin bu bendenün o degüldür irâdeti
152. Yokdur benüm penâhum âyâ Resûl’ün ekremi
O dem ki belâ-yı ‘umûma gelüp ide nezleti
153. Yâ Resûlallâh cāhuña yokdur benümle dîķ
Ol dem ki ide tecellî maḥlûķa ism-i ni‘meti
154. Bâ’iş durur vücûduñ cihānâ vü đarrete
Hem ‘ilmünden ba‘đ oldu levḥ ü ķalem cümleti
155. Ey nefis ricāñı ķať‘ eyleme ulu cürm için
Ġufrān ķatında lemmece gelmez kebîreti
156. Kısmet idicek ol kerîm ķamu ḥalka rahḡmeti
‘İşyānımızca umaruz irişe rahḡmeti
157. Yâ Rab ümîzüm itme benüm ġayr-i mün‘akis
Hem ola bî-cürm ḡisābum ķıl ḡıffeti
158. İki cihānda ķulñā luťf eyle kim anuñ
Şabrı ki ķorķulardan vire aña hezîmeti
159. Vir gel şalât-ı dâ’imede izn seḡābına
Tâ ki yaġdura dâ’im Nebî üstüne rahḡmeti
160. Aşḡāb u âl tâbi‘îne şalât u selām ola
Hem tûķā vü nûķā vü ilm ü kerem bula rahḡmeti
161. Mādām ki bān ağacını tahrîķ iledür şabā
Hem daḡı şād eyler üştüri şol ḡādî naġmeti

Sonuç

Bu çalışmanın temelini kütüphanelerde üç nüshasına ulaşabildiğimiz Yahyâ b. Abdullâh'ın *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* adlı eseri oluşturmaktadır. Müellifin bu eseri, İmâm Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sine hem şerh hem de manzum tercüme perspektifinden yaklaşan klasik şerh ve tercüme geleneği içerisindeki önemli eserler arasında yer almaktadır. Bu eser, bütün bir İslam coğrafyasının edebiyat ve kültür alanına etki etmiş *Kasîde-i Bürde*'nin filolojik tahlilinin yanında, anlam düzleminde içerdiği mesajı aktarmayı ve Hz. Peygamber'e duyulan derin muhabbetin daha anlaşılır hâle getirilmesini amaçlamıştır. Şârihin şerh metodu ve manzum tercüme üzerinde yaptığı uygulamalar, Osmanlı sahasındaki şerh geleneğinin zaman içinde kazandığı hüviyeti gözler önüne sermektedir. Şerh edilen her beytin ardından manzum bir tercüme sunulması, metnin anlaşılabilirliğini artırmanın yanı sıra, okuyucuya da metne farklı bir pencereden bakma imkânı sunmuştur. Bununla birlikte, eserde Türkçenin yanında Farsça tercümelere ve Arapça yorumlamalara da yer verilmesi, Osmanlı toplumunun çok dilliliğine ve entelektüel kültür birikimine işaret etmektedir.

Eserin iç yapısı incelendiğinde gerek şerh metninde gerek manzum tercümede Le'âlî'nin etkisinin Yahyâ b. Abdullâh üzerinde oldukça yoğun olduğu görülmektedir. Bu da klasik tercüme ve şerh geleneğinde belirli isimlerin ve çalışmalarının nasıl bir referans noktası oluşturduğuna dair önemli bir göstergedir.

Yahyâ b. Abdullâh'ın manzum tercümesi biçimsel açıdan değerlendirildiğinde, şârihin belli bir aruz kalıbını takip etmek yerine daha serbest bir vezin anlayışını benimsediği görülmektedir. Bazı beyitlerin mısralarındaki hece sayısında görülen farklılık, şârihin geleneksel aruz yapısına tam anlamıyla sadık kalmadığının bir başka göstergesidir. Bununla birlikte, kafiye kullanımında vezne göre daha tutarlı bir yaklaşım görülmektedir. Ancak yine de yer yer kaynak metindeki bazı sözcükler, kafiye aynen muhafaza edilerek kafiye düzeninde aksaklıklara sebep olmuştur. Bu durum şârihin, tercümenin anlam bütünlüğünü koruma kaygısını göstermektedir.

Eserin dil kullanımı da dikkate değer unsurlar arasındadır. Yahyâ b. Abdullâh, yoğun olarak kullandığı Arapça ve Farsça kelimelerin yanında Türkçenin arkaik kelimelerine de yer vermiştir. Bu durum metnin dil katmanlılığını artırmakla birlikte, Türkçenin zenginliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Manzum tercümede olmasa da yekûn hâlinde şerh metnine bakıldığında Yahyâ b. Abdullâh'ın hayatı hakkında kısıtlı da olsa bazı bilgilerin eserde yer alması, literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Yahyâ b. Abdullâh'ın hayatına dair kaynaklarda bulunan sınırlı bilgilerin yanında, şerh metninde kendisiyle ilgili verdiği ipuçları, müellifin biyografisini aydınlatmada yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda ulaşılan bazı kaynaklardan müellifin -kesin olmamakla birlikte- hayatına dair bazı ipuçlarına ulaşılmıştır. Bu da klasik metinlerin, biyografik bir kaynak olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Şerh metinlerinde yer alan bu tür veriler, özellikle hakkında yeterli biyografik bilgi bulunmayan şahsiyetler için önemli bir tamamlayıcı kaynak niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma ile Yahyâ b. Abdullâh'ın hem edebî ve ilmî birikimi hem de tercüme ve şerh anlayışı hakkında önemli verilere ulaşılmıştır. Ayrıca, şârihin hayatına dair şerh metninde yer alan bazı verilerin biyografik açıdan değerlendirilmesi, klasik metinlerin biyografik araştırmalarda da değerli bir kaynak olabileceğini ortaya

koymuştur. Böylece, bu çalışma ile Yahyâ b. Abdullâh'ın eserine ve klasik şerh geleneğine dair yeni bir bakış açısı sunulmuş, alan yazına katkı sağlanmıştır.

Kaynakça

- Ak, M. (2019). *Şair ve Peygamber na't geleneğinde Hz. Peygamber imgesi*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Ayçiçeği, B. (2020). *Necib Efendi'nin Kasîde-i bürde şerhi muhtasar tevessül inceleme-tevessül'le karşılaştırma-metin*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Ayçiçeği, B. (2024). *İmâm Bûsîrî'nin Hayatı, divan'ı ve kasîde-i bürde'si. Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si Cilt 1: Nüshalar Edebiyata, Sosyal Hayata ve Sanata Etkisi*. B. Ayçiçeği (Ed.). İstanbul: DBY Yayınları.
- Bağdatlı İbrahim Paşa (1955). *Hediyyetü'l-ârifîn, esmâ'ü'l-mü'ellifîn ve âsârü'l-musannifîn* (thk. Mahmud Kemal İnal ve Avni Aktuç), C. 2. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Canım, R. (2014). *Divan edebiyatında türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Çetin, N. M. (2021). *Eski Arap şiiri*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çiçekler, M. (2006). Na't. TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 32, s. 435-436). İstanbul: TDV Yayınları.
- Demirayak, K. (2001). Kasîdetü'l-Bürde. TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 34, s. 566-568). İstanbul: TDV Yayınları.
- Hayreddin ez-Ziriklî (2002). *el-A'lâm Kamûsü terâcim li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ mine'el-Arab ve'l-müsta'rebîn ve'l-müsteşrikîn*, C. 8. Beyrut: Dârü'l-İlmi'l-Melâyîn.
- Kara, R. (2021). *Kasîde-i münferice'nin Türkçe şerh ve tercümeleri ve Mustafâ İsâmeddîn Üsküddârî'nin şerhü kasîdeti'l-münferice'si*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Karakoç, S. (1966). Birkaç Söz. *Hazreti Peygambere şiirler antolojisi (na'tlar)*. İstanbul: Yağmur Yayınevi.
- Kâtib Çelebi. (2007). *Keşfü'z-zünûn* (C. 3). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kaya, M. (1992). Bûsîrî, Muhammed b. Saîd. TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 6, s. 468-470). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kaya, M. (2001). Kasîdetü'l-Bürde. TDV İslâm Ansiklopedisi (C. 24, s. 568-569). İstanbul: TDV Yayınları.
- Koç, H. (2024). *Kasîde-i Bürde'nin türkçe manzum tercümeleri. Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si Cilt 1: Nüshalar Edebiyata, Sosyal Hayata ve Sanata Etkisi*. B. Ayçiçeği (Ed.). İstanbul: DBY Yayınları.
- Mermer, K. (2020). *Klâsik şerh geleneğinde üslûp kasîde-i bürde örneği*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Muhammed Emîn el-Muhibbî (1284/1867). *Hulâsatü'l-eser fi a'yâni'l-karni'l-hâdî 'aşer*. Beyrut: Matbaatü'l-Vahabiyye.
- Ömer Rızâ Kakhâlê (1993). *Mu'cemü'l-müellifîn terâcîmu musannifi'l-kütübi'l-Arabiyye*, C. 4. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Sezer, İ. H. (1980). *İmâm Bûsîrî ve bürde'si* [Öğretim Üyeliği Tezi]. Konya: Konya Yüksek İslam Enstitüsü.

- Sönmez, H. (2024). Yahyâ B. Abdullâh'ın kasîde-i bürde şerhi: Tercümetü'l-esrâr fî medhi seyyidi'l-ebrâr. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 169-192.
- Şahin, E. S. (1997). *Kasîde-i bürde'nin Türkçe şerh ve tercümeleri* [Doktora Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Yazar, S. (2011). *Anadolu sahası klâsik Türk edebiyatında tercüme ve şerh geleneği* [Doktora Tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Yazar, S. (2023). Osmanlı telif geleneğinde ıstılâhî ve amelî yönden tercüme ve şerh ilişkisi. 60. *Doğum Yılı Münasebetiyle Prof. Dr. M. A. Yekta Saraç Armağanı* (C. 2). İstanbul: DBY Yayınları.
- Yazar, S. (2024). Le'âlî mahlaslı Seyyid Ahmed b. Mustafâ'nın kasîde-i bürde şerhi. *Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si Cilt 2: Metinler* B. Ayçiçeği (Ed.). İstanbul: DBY Yayınları.
- Yeniterzi, E. (1993). *Divan şiirinde na't*. Ankara: TDV Yayınları.
- Yıldız, F. (2020). *Kasîde-i Bürde tercümeleri İmam Bûsîrî'nin kasîde-i bürde'sinin 19 tercümesi ve bir şerhi*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

Çevrim İçi Kaynaklar

<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/690/21-26-ayet-tefsiri> [Erişim Tarihi: 14.03.2025]

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Asafî, Muhimme Defteri (A.{DVNSMHM.d.}), Dosya No: 67, Gömlek No: 194 (67/194), Tarih: 29 Rabiülevvel 999/25 Ocak 1591.